

● SVERIGES FÖRFATTARFÖRBUND

Stockholm 2018.10.31

REMISSYTTRANDE SOU 2018:57

Diarienummer Ku2018/01470/KO

Kulturdepartementet

103 33 Stockholm

Barns och ungas läsning – ett ansvar för hela samhället

Inledning

Sveriges Författarförbund (SFF) tackar för möjligheten att yttra sig över rubricerat betänkande.

Sveriges Författarförbund är en facklig organisation för verksamma författare och litterära översättare. För närvarande har förbundet drygt 3 000 medlemmar. Vi har funnits sedan 1893 och ser som vår uppgift att tillvarata och bevaka medlemmarnas juridiska, ekonomiska och ideella intressen, men också att erbjuda en plattform för ett brett och internationellt utbyte av erfarenheter mellan författare och översättare. SFF har också i uppgift att ständigt försvara yttrandefriheten och därmed säkerställa rätten till fri debatt. SFF:s mål är en stark och sammanhållen yrkesgrupp som tillsammans kan arbeta för att stärka författarnas och översättarnas rättigheter. Författarförbundet har ett biblioteksråd som bevakar läsfrämjande insatser, hjälper styrelsen med biblioteksfrågor och samverkar med Nationella Skolbiblioteksgruppen (NSG).

Post: Box 3157, 103 63 Stockholm • Besök: Författarnas Hus, Drottninggatan 88 B

08-545 132 00 • info@forfattarforbundet.se • www.forfattarforbundet.se • Org.nr 802004-7687

● SVERIGES FÖRFATTARFÖRBUND

Sammanfattning

SFF delar i huvudsak utredningens bedömningar och välkomnar lagda förslag, inte minst de som rör skolbiblioteken. SFF kan bara understryka vikten av skolbibliotek och att det snarast fastläs riktlinjer för vad som är ett bibliotek.

Kommentarer till utredningen

Delegationens samarbetspartners

Inte minst på grund av att författare reagerar olika på att behandlas som, alternativt vill vara, en kugge i läsprojektet anser SFF att det hade varit bra om även Sveriges Författarförbund och Författarcentrum funnits med som referensgrupper i delegationens arbete. Författarförbundets medlemmar anses som en självklar del när det kommer till praktik av läslov och lässatsningar i skolan. Förbundet har både medlemmar som värjer sig för skolans krav på instrumentellt nyttotänkande hos författaren och de som gärna åker ut i skolor och har skrivarkursen och arbetar med lättlästförlag för att stimulera läsning.

Den konstnärliga friheten att berätta av lust och önskan eller att kunna hjälpa till med att stimulera barns läsande och skrivande behöver inte stå emot varandra, men för att förstå den klivenhet som barnboksförfattaren kan känna så tror vi att fler barn- och ungdomsförfattare skulle kunnat tillföra än mer bredd och förståelse för just de inspiratörernas arbete.

Författarcentrum är förmedlare av nästan 3000 besök per år och många är just skolbesök med uttalat mål att författaren ska vara en inspiration till läsning eller hålla i skrivstimulerande övningar. Författarcentrum har naturligtvis ännu mer statistiskt på hur bokningarna ser ut och hur finansieringen fungerar för skolor över hela landet. För att veta om det är en verksamhet som bör utvecklas i den riktningen och hur den ska kunna fortsätta vara denna viktiga aktör hade FC:s verksamhet behövt studeras närmare med dessa läsglasögon. Det handlar om att koncentrera resurser och använda nätverk som redan är upparbetade.

Litteratur i förskolan

Betänkandet lyfter fram förskolans potential. Det är utmärkt. Författarförbundet kan bara lägga till att personalen i sin vidareutbildning bör få hjälp när det gäller de initiativ som växer upp på förskolor i form av små kapprumsbibliotek.

Post: Box 3157, 103 63 Stockholm • Besök: Författarnas Hus, Drottninggatan 88 B

08-545 132 00 • info@forfattarforbundet.se • www.forfattarforbundet.se • Org.nr 802004-7687

● SVERIGES FÖRFATTARFÖRBUND

Ett förslag kan vara att lägga till några timmar bibliotekskunskap i Läsluft. Vad är ett bibliotek? Hur fungerar upphovsrätten? Hur löser vi det på ett smidigt och bra sätt i vår verksamhet?

Många som startar små bibliotek vet inte att det handlar om upphovsrätter som ska kompenseras och att det är gjort på ett fuffigt sätt i en förordning från 1962. Förordningen ger direkt kompensation men är också byggd att fungera som ett stöd till författare och översättare i form av arbetsstipendier, understöd, resestipendier och pensioner mm. Det finns här ett uttalat kulturpolitiskt mål att främja litteraturens utveckling. Det är viktigt att inte detta urholkas och trängs bort på det goda initiativets altare. Det blir ju inte sämre för att förskolelärarna vet hur det fungerar.

I det här sammanhanget bör även den boksamling av ett 40-tal böcker som ska tas fram av Kulturrådet nämnas. Frågetecknen kring denna satsning är många. Blir det ett kapprumsbibliotek som registrerar sitt innehav av böcker? Vem väljer dessa böcker och ur vilken flod? Enbart under 2017 utkom 2500 barnböcker. Blir det en statisk samling som kommer cementera vad som anses bra förskolelitteratur för lång tid framåt? Är fokus lagt på att vidga utbudet så förskolan ska hitta till nyare litteratur och inte stanna på Pippi och Babar? Hur ska de sedan hitta vidare från det utbud Kulturrådet tagit fram?

Eftersom detta redan verkar vara igång så önskar vi en öppen utvärdering från flera aktörer. Finns det inbyggda problem med hur detta gynnar eller missgynnar olika kommersiella aktörer? Ger detta färre besök på bibliotek och då en lägre förtrogenhet med det lokala biblioteket hos barnen? Snävar det in istället för breddar som ett större biblioteksutbud kan göra? Tappar biblioteken unga besökare och relevans? Tappar författarna biblioteksersättning?

Läsning i skolan

Det är i skolan som författarna ofta kommer in som inspiratörer till läsning och skrivande. Eftersom det strävas efter förebilder så vill Författarförbundet framhålla vikten av att det finns ekonomi i verksamheter som Författarcentrum och alla de olika läsprojekt som startas. Författare ska inte behöva känna sig utnyttjade eller tagna för givna att vilja stödja barns läsande gratis för den goda sakens skull. Bibliotekarien har lön, läraren har lön, förläggare och bokhandelsanställda, alla har de lön den timme författaren ibland fortfarande förväntas vara på plats för att inspirera för nöjet att göra reklam för sig. Även författare är professionella medarbetare som behöver mat och betala hyra.

Alla projekt är välkomna. Alla goda idéer är bra. Men det måste finnas en finansiering så inga förväntas arbeta gratis. Inte ens författare. Man kan i det här betänkandet se att det finns

Post: Box 3157, 103 63 Stockholm • Besök: Författarnas Hus, Drottninggatan 88 B

08-545 132 00 • info@forfattarforbundet.se • www.forfattarforbundet.se • Org.nr 802004-7687

● SVERIGES FÖRFATTARFÖRBUND

väldigt många läsprojekt med olika namn och tidsramar. Vi hoppas likt utredningen på utvärdering och kanske ett mer samlat grepp med tydliga mål och ansvar.

Avslutningsvis vill vi framhålla att det är utmärkt att utredningen nämner även fackböcker eftersom vi tror att motivationen kan komma i många skepnader. En del av mänskligheten gillar skräck och spänning i en viss ålder, andra drivs av igenkänningen och humor.

Vi upplever ofta att skolan prioriterar fiktion som den riktiga läsningen och startade därför nätverket Gläfs (Gruppen för läsning av facklitteratur i skolan) för att nå ut med budskapet att facklitteratur också är litteratur och kan användas både lässtimulerande och som fördjupningsläsning istället för att försvinna ut i ett gungfly på nätet. En författarröst har gjort val som kan vara lika värd att diskutera och analysera som huvudpersoner, nemeses och dramatiska vändningar. All läsning behövs i vårt samhälle. All form av avkodning av information. När den äntligen sker med en viss automatik vet vi som läsare att det också finns nya världar att upptäcka mellan pärnarna. Men just det är en självklarhet som vi inte tror att just Författarförbundet behöver påpeka mer än delegationen gör själv på ett utmärkt sätt.

De viktiga skolbiblioteken

Förbundet kan bara understryka vikten av skolbibliotek och att det snarast fastläs riktlinjer för vad som är ett bibliotek. SFF stödjer förslaget att Skolverket får i uppdrag att ta fram råd kring detta och att Skolinspektionen synar verksamheten. Nästa steg är att avgöra vad som händer när det ändå fallerar. Är det kommunens ansvar? Hur ska det åtgärdas?

Självklart anser förbundet att ett bibliotek är bemannat med personal som vi vet kan vara en viktig vuxen person i unga människors liv. Inte lärare och inte förälder men någon som kan se den unga eleven från ett annat håll och inspirera till läsning och kunskapsinhämtning. En litteraturutbildad person i skolan är också ett viktigt stöd för lärarna och undervisningen. Vi tycker inte att en hög böcker i ett skåp i korridoren är ett skolbibliotek som hjälper unga att hitta in i litteraturen.

Läsning på lov

Att stödja biblioteken så det kan finnas gott om bokcirklar för unga under sommaren låter mycket bra. Speciellt kan man tänka sig att barn som inte kommer i väg från hemmiljön och kan vara lite ensamma och utelämnade på sommaren kan få en fantastisk möjlighet att träffa andra och hålla läsandet flytande under sommaren. Detta gäller även skrivarcirklar eftersom en motivation i läsandet kan vara att vilja uttrycka sig och själv skriva.

Post: Box 3157, 103 63 Stockholm • Besök: Författarnas Hus, Drottninggatan 88 B

08-545 132 00 • info@forfattarforbundet.se • www.forfattarforbundet.se • Org.nr 802004-7687

● SVERIGES FÖRFATTARFÖRBUND

Det blev en ganska skarp diskussion i SFF om begreppet läslov. Det ska understrykas att det handlade just om att byta namn på höstlovet till läslovet, inte innehållet, mer läsning och litteratur på lovet. Namnbytesfrågan handlade om huruvida man ser en risk att skolan annekterar ett lov till läsläsning men också en rädsla för att ett för stort vuxentryck på ordet läslov skulle få en motsatt effekt. Hellre devisen - Gör höstlovet till ett läslov! och bjuda på mängder av aktiviteter - än att byta namn.

SFF är positiva till förslaget om försöksverksamhet som innebär att läsfrämjande aktörer får ett årligt verksamhetsbidrag för läsfrämjande insatser på lov. Vi vill samtidigt framhålla att även SFF är en läsfrämjande organisation.

"All pedagogisk konst är dålig konst - och all god konst är pedagogisk", Lennart Hellsing, Tankar om barnlitteratur (1963). Citatet är välkänt och det kanske till och med är lite slitet vid det här laget. Det balanserar och synliggör dock det som många barnboks författare får känna av; en önskan om att boken ska vara pedagogisk i någon mening och även att författaren själv är pedagog eller kan användas som en sådan. Men det Hellsing menar är att god konst öppnar sinnen och inspirerar. Författare kan göra skillnad i de unga läsarnas liv. Sveriges Författarförbund och då speciellt BULT- sektionen för Barn- och ungdomslitteratur är engagerat i läsfrämjande satsningar, skolbiblioteksfrågor och forskning kring läspedagogik och läser därmed med stort intresse detta betänkande. Vi noterar samtidigt att förbundet inte räknas med som en läsfrämjande organisation i betänkandet.

Vidareutbildning

Utredningen pekar på fortbildning av personal som en viktig faktor framåt. Författarförbundet har ingen annan åsikt men vill också framhålla att grundutbildningen för bibliotekarier i stort saknar litteraturvetenskap för unga. Det verkar inte som om delegationen gjort studiebesök på högskolor med bibliotekarieutbildning men det har förbundets biblioteksråd gjort och konstaterat att här kan behövas en översyn om inte de nybakade studenterna ska behöva ett läsfrämjandelyft om barnlitteratur och lässtrategier samma dag de slutar sin utbildning. Vi saknar en utredning kring hur högskolan ser på de här frågorna idag.

Post: Box 3157, 103 63 Stockholm • Besök: Författarnas Hus, Drottninggatan 88 B

08-545 132 00 • info@forfattarforbundet.se • www.forfattarforbundet.se • Org.nr 802004-7687

● SVERIGES FÖRFATTARFÖRBUND

Läsande förebilder

Vikten av förebilder genomsyrar betänkandet och författarförbundet håller med. Projekt för föräldrar och barn tillsammans. Projekt som fångar upp litteraturfrågan för nyanlända och de som läser hemspråk. Det är en viktig demokratifråga att barnen inte hamnar i olika kulturella världar på grund av att det inte finns bra material i form av böcker. En sak vi arbetat med i gruppen för facklitteratur i skolan är att få tillstånd översätta svenska böcker så boken kompisarna läser i skolan kan finnas på två språk.

Här håller vi med om att läsande personer med olika språkbakgrund kan bli en viktig nyckel och att projekt med stadsbidrag är viktiga för att bygga upp något långsiktigt som kan bli föremål för forskning och utredning.

Avslutningsvis

Vi önskar alla ett gott resultat med att stimulera ungas läsande och skrivande i alla former. Sveriges Författarförbund vill slutligen bara betona vikten av god och varierad litteratur, värdet av alla förebilder vi tillsammans kan komma på och en tydlig finansiering av starka nyskapande projekt med mål att få in det självklara i att lära sig färdigheter som att cykla, simma, läsa och skriva. En del behöver extra stöd men alla ska få den hjälp de behöver. Vi behöver alla hjälpas åt.

Sveriges Författarförbund

Enligt uppdrag

Maria Andersson

Förbundsdirektör

Post: Box 3157, 103 63 Stockholm • Besök: Författarnas Hus, Drottninggatan 88 B

08-545 132 00 • info@forfattarforbundet.se • www.forfattarforbundet.se • Org.nr 802004-7687